

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 29 October 1916. N°. 2023.

Abonnementprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 8 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CCXXIII.

ZESDE REEKS.

XLVI.

In het derde jaar des koninkrijks van Jojakim, den koning van Juda, kwam Nebucadnezar, de koning van Babel, te Jeruzalem, en belegerde het.

Daniel 1: 1.

Komen we thans op de bijzondere bedenkingen, die tegen de echtheid van het boek Daniel zijn ingebracht, zoo kan er uiteraard geen sprake van zijn, dat we voor gewone lezers op alle deze bijzonderheden zouden ingaan. Dit zou voor hen, die niet in de geschiedenis van het Oosten uit die dagen gekonikt zijn, en de talen niet kennen die destijds in die streken golden, onleesbaar en niet te volgen zijn. Elders zou zeer zeker een nauwkeurige beoordeling van elk dezer tegenwerpingen thuis hooren, in artikelen als hier geboden worden, niet. Al brengen we dan ook een enkel punt uit deze critiek iets uitvoeriger ter sprake, voor heel het gedrag dat hier aan de orde is, moeten we ons bepalen tot wat van meer algemeene strekking is. Met het oog hierop nu ga een woord vooraf over het notarieel karakter, dat de bestrijders van Daniel's echtheid telkens weer van den tekst der Heilige Schrift willen eischen, want juist hieraan beantwoordt wat ons de Heilige Schrift, volstrekt niet enkel in Daniel, maar in alle stukken van Oud- en Nieuw Testament biedt, volstrekt niet. Overduidelijk ziet men dit reeds in de berichten, die door de Evangelisten tot ons kwam, en omtrent hetgeen door den Christus bij onderscheiden gelegenheden gesproken is. Komen toch die mededeelingen bij meer dan één Evangelist voor, dan wijkt het één verhaal dat de Schrift ons hiervan biedt, lang niet zoo zeldzaam van het andere, op meer of minder in het oog loopende wijze, af; en zelfs daar waar die afwijkingen van zeer ondergeschikte beteekenis zijn, vinden we toch in den regel geenszins een vieraal van geheel eendere, en tot op elke letter overeenkomende, teksten. Nu trekken we dit niet te ver. De zaligspreekingen b.v. die we in de Bergrede ons door den Evangelist Matthaeus zien voorgeleed, wijken zoo in 't ooglopend af van wat de Evangelist Lukas ons in zijn 6e hoofdstuk biedt, dat hierin zeer wel aan twee onderscheidene taferelen uit Jezus' leven te denken is, die, al waren ze verwant, toch ook weer aanmerkelijk uiteenliepen en verschilden. Doch ook waar blijkbaar gedoeld wordt op hetzelfde voorval in de historie van Jezus optreden zoodat een ieder bij het lezen voelt, dat hier geheel hetzelfde ons bericht wordt, is er toch tusschen hetgeen bij Matthaeus en anderszins bij Marcus of Lukas te lezen staat, in de keuze der woorden en in de wijze van uitdrukking vaak zulk een tastbare afwijking, dat elk notarieel karakter van gelijkheid tusschen twee eenmaal ontbreekt.

Dit gaat zelfs door ten aanzien van het «Onze Vader». Op zichzelf zou men gemeend hebben, dat althans bij de mededeeling van de Zaligspreekingen, en sterker nog bij het Gebet dat Jezus den zijnen te bidden gaf, een zoo preciese nauwkeurigheid zou gevolgd zijn, dat alle vier de Evangelisten althans deze beide stukken in volkomen ongereptheid van vorm zouden hebben medegedeeld. En toch is dit niet zoo. Het «Onze Vader» staat niet in Marcus, en is evenmin bij Johannes te vinden, en voorzover dan ten minste Matthaeus en Lukas, er mededeeling van doen, wijkt toch weer heider bericht van elkander af. Vergelijk slechts den tekst ervan in Matth. 6: 9—13 en in Luk. 11: 2—4 ons geboden is, en ge ziet het vrij aanmerkelijk onderscheid. Het eerste deel van het «Onze Vader» is bij beide Evangelisten geheel eender, en luidt dan: «Onze Vader die in de hemelen zijt, Uw naam worde geheiligd. Uw koninkrijk kome. Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alsoo ook op de aarde». Dan echter volgt reeds in de bede om ons levensonderhoud zeker verschil. Die bede toch luidt bij Matthaeus: «Geef ons heden ons dagelijksch brood», terwijl ze bij Lukas dezen vorm aanname: «Geef ons elken dag ons dagelijksch brood». Geheel 't zelfde, maar toch niet in notarieel preciese eenderen vorm. Sterker nog is het onderscheid van wat daarna volgt. Dan toch heet 't bij Matthaeus: «En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren», waarvoor bij Lukas staat: «En vergeef ons onze zonden, want ook wij vergeven aan een iegelijk die ons schuldig is». Geheel gelijk is dan weer

wat volgt in de bede: «En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den Boos», maar voorts valt dan ook alle gelijkenis weg. Dan toch heeft Matthaeus nog dit besluit van het Gebet: «Want U is het koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen», terwijl bij Lukas geheel deze slotzinsnede ontbreekt, en zelfs het Amen als besluit niet gevonden wordt. Nu heeft de Kerk van Christus steeds, om verwarring te voorkomen, één bepaalden vorm voor dat gebet gekend, en daarbij de voorkeur gegeven aan den tekst uit de Bergrede, naar de lezing van Matthaeus. Vrijwel kan dan ook nu gezegd, dat de Christenheid in alle land en onder alle volk, alleen met den tekst, dien Matthaeus in de Bergrede bood, rekent. Dit kon dan ook niet anders. Elke Kerk in haar Liturgie moest wel een vasten vorm aannemen. In de Liturgie is zulk een notarieel-vaste vorm zelfs onmisbaar. Bij den heiligen dienst kan die vaste vorm niet worden gemist. Maar juist hierom is het zoo hoogst opmerkelijk, dat de Schrift zelfs ons, niet alleen in het gemeen, maar zelfs bij de Zaligspreekingen en bij het Onze Vader, niet aan de notarieel nauwkeurigheid en het precies eendere bond. Van de vier Evangelisten zijn er slechts twee die het Onze Vader ons brachten, terwijl Marcus en Johannes er van zwijgen. En bij de twee die 't ons dan overleverden, is er dan nog, gelijk we aangaven, zeer in 't ooglopend verschil.

Veel sterker nog is dit verschil waar het andere bijzonderheden, niet enkel uit de redevoeringen en gesprekken van den Heiland geldt, maar zelfs waar ons berichten uit Jezus leven worden medegedeeld. Denk b.v. aan de Kruiswoorden, die bij alle vier variëren. Denk aan de gesprekken eer Jezus Gethsemane bereikte. Kortom, in niets bijna vindt ge die tot in bijzonderheden afdalende praecisie, die 't alles gelijkluidend en eender maakt. Neem b.v. slechts hetgeen ons bericht wordt omtrent Jezus opstanding, en omtrent hetgeen van zijn opstanding tot aan zijn hemelvaart vermeld staat, en telkens bespeurt ge zeker onderscheid. We zeggen niet tegenspraak of tegenstrijdigheid, maar dan toch een variatie die soms zelfs zeer sterk in het oog springt. En geheel ditzelfde gemis van notarieel nauwkeurigheid en gelijkheid ontmoet ge nu niet minder daar, waar sprake is van aanhalingen uit het Oude Testament door Jezus of zijn apostelen. Men kan volstrekt niet zeggen, dat de teksten uit het Oude Testament, waarnaar verwezen wordt, steeds letterlijk en met volledige nauwkeurigheid werden overgenomen. Soms zelfs is de afwijking zoo sterk, dat het lang niet zoo licht was, om in het Oude Testament den tekst terug te vinden waarop gedoeld werd. Ook worden soms deelen van twee onderscheidene Oud-Testamentische uitspraken in het Nieuw-Testamentische citaat met elkander verbonden. Zoo wanneer in Rom. IX: 33 staat: «Gelijk geschreven is: «Ziet, Ik leg in Sion een steen des aanstonds» en: «Welgelukzalig zijn allen die op hem betrouwen»»; om dan voorts zich nog te beroepen op Jesaja 8: 14, en 28: 15, alsmede voor het tweede deel van den tekst op Spreuken 16: 20, Jesaja 28: 16 en Jeremia 17: 7. Hieruit ziet men, hoe indrukwekkend de apostel gevoelde, dat hij wat hij betuigde, uit het Oude Testament overnam, maar dan toch tevens, hoe weinig sprake er van was, om precies en met notarieel nauwkeurigheid de sprake van het Oude Testament over te nemen. Het is telkens weer een vrij gebruik van wat in de geschriften des Ouden Testaments geboekt stond.

Hierbij nu worde tweemaal in het oog gehouden. Het eerste is dat de geestesneiging in het Oosten, waar de profeten, waar Christus zelf en waar de apostelen optreden, niet dezelfde is, als bij de Europeesche volkeren. Bij ons komt telkens de verstandsrichting naar voren. Al wat ons bezighoudt of waarmee we bezig zijn, moet steeds in klare, preciese gestalte zich voor ons afspiegelen. De mystieke vorm is in het bij ons heerscheende leven niet gemind, zelden gewild, en meest bestreden. Alleen in kunstkringen en in de kringen der geloovigen vindt ge hierop uitzondering, maar, in het gemeen genomen, kunnen wij, Westelingen, van den technisch-preciesen vorm niet wel af laten. Hierin steekt vanzelf geen geringe verdienste. Het is toch aan deze neiging van den

Europeeschen geest, dat we onze machtige vindingen op technisch gebied danken en een zoo ongemeene helderheid in de voorstelling verschuldigd zijn. In het Oosten daarentegen, waar de Openbaring Gods aan zijn volk gebleeid heeft, treedt dit verstandelijke op den achtergrond, en treedt het leven van het gemoed en van de verbeelding meer naar voren. Vandaar dat de wijze van uitdrukking hier veel vrijer en meer gevarieerd is, en de sfeer van het mystieke steeds meesprekt. En het tweede is, dat de Openbaring juist in verband hiertoe steeds onder de bijzondere leiding van den Heiligen Geest stond. Bij het zeer vrije gebruik dat Christus en de apostelen van het Oude Verbond maakten, ontbrak toch geen oogenblik een innerlijke leiding. Dank zij die innerlijke leiding werd de zin en de bedoeling van hetgeen de Openbaring in het oude Testament bood, rechtstreeks van binnen uit gegrepen, en geheel onder diezelfde leiding des Geestes weergegeven in ziel en oer, gelijk zulks voor de Kerk des Nieuwen Testaments noodzakelijk bleek. Het onderscheid dat hier spreekt, is duidelijk. Wie letterlijk citeeren zal, leert van buiten. Bij dien is het geheugenwerk. Een geheugenwerk, waarbij de geest van wie optreedt verstompen kan. Treedt daarentegen, gelijk in den apostel, een man van hooge roeping en van vrijen geestesaanleg op, en wordt zulk een schrijver bezielde door den Heiligen Geest, dan is het gebruik dat zulk een apostel van het Oude Verbond maakt, niet een van buiten leeren en nazeggen, maar een innerlijk verwerken ervan om het geestesvoel, dat er in schuilt, naar nieuwen aanhang, en met het oog op de nieuw gerezen behoefte, bezielde en tintelend van leven weer te geven.

Geldt dit nu reeds ten aanzien van die apostolische lectuur die bestemd was voor de Griekische en Romeinse wereld van Rome, Corinthe en Philippi, dan behoef 't wel geen betoog, dat zulks nog veel sterker gold voor den kring waarin Daniel gevormd was. Reeds bij Ezechiel die in Tel Abib zijn leven sleet, en zoo ook bij Zacharia die nog later verscheen, treden dan ook die Oostersehe inkeeding en gedachten steeds sterker op den voorgrond. Er was in Assyrie en Babylon, deels uit Egypte overgenomen, een zeer sterk indringen van het mystieke merkbaar geweest. Zelfs de astrologie was voor den Chaldeer heel iets anders en iets meer dan een spel der verbeelding. Ook in de Wijzen uit het Oosten bleek dit. Scherp en sterk stonden dan ook de twee bewustzijns-werelden, enerzijds van den Griekisch-Romeinse, en anderzijds van den Babylonisch-Egyptischen kant, tegen elkander over. Zelfs de apostel Paulus schrijft op geheel andere wijs en in een geheel anderen toon naar de intellectueel ontwikkelde Christenen in Rome en Corinthe, dan naar de Aziatische christenen in Ephese en Galatie; en in de Openbaring van Johannes spreekt het apocalyptisch karakter van de revelatie zich zoo sterk uit, dat zelfs de naam en titel van Apocalypse, d.i. van Openbaring, hier gekonink werd. Zeer begrijpelijk is het dan ook, dat er in de reeks der groote Profeten een zeer sterk sprekend verschil te bespeuren valt, zoodra ge uit de klare, heldere, rijke periode van Jesaja overgaat in de apocalyptisch getinte sprake van Ezechiel, Zacharia en Daniel. Wie gelijk Daniel het groter deel van zijn leven sleet in den kring van een Oostersehe hof, geniet bijna niet van die heldere nuchterheid die den profet in Israël beheerschen kon. Vergeet niet, dat de Joden meest landbouwers waren, dat het stadsleven onder hen niet den toon aangaf, en dat ze niet door een on-Goddelijke cultuur misleid werden. In den kring der Babyloniers daarentegen stond dit geheel anders. Hier stond de Oostersehe Cultuur op den voorgrond. Hier was een rijke menscheijke ontwikkeling steeds verder voortgeschreden. Ezechiel te Tel Abib en Daniel in Babylon moesten alzoov wel in dit rijker ontwikkelde mystieke leven indringen, er de termen van in eigen taal voor zich opnemen, er zelf de bewerking van ondergaan en ten slotte, Daniel vooral, in het apocalyptische doordringen. Zelfs kan het niet de minste verwondering baren, dat de latere Joodse samenstellers van den Canon niet konden voelen noch inzien, dat Daniel's geschrift, ook al bevatte het vele Godspraken met het oog op de toekomst, in den bundel der Israëlitische profetieën thuis hoorde.

Zij, die zonder oog hiervoor den onder ons veelal geldenden intellectuelen, notarieelen eisch aan het boek Daniel hebben gesteld, moesten daarom wel gedurig

stuiten op gegevens en mededeelingen, die ze niet thuis wisten te brengen. Dat kunnen Europeesche geleerden niet, wier geest geheel vreemd is aan de tinctuur van den Oostersehe geest. Het is dezelfde tegenstelling die zich thans aan ons almeer op Java voordoet, alsook in onzen verderen Archipel. Ook met het oog hierop wisten de intellectueel gevormde Liberalen nooit anders te doen, dan de Javaansche bevolking aan geheel dezelfde leermethode te onderwerpen, die ten onzen guld, en hun van zelf te abstract was, en die ze nu voor Indië schier geheel naar Europeesch model poogden in te richten. Eerst de laatste jaren kwam hier eindelijk dan toch een breuk in. Men wil dit thans zelf niet meer. Men ziet het averechtsche er van in. En nu legt men zich er veeleer op toe, om voor de Javanen een methode van opvoeding en levensbestudeering in te voeren, die beter past bij hun aard en zich aan het Oostersehe element in zijn geest kan aansluiten. Dat met name enkele Javaansche geleerden die naar Holland overkwamen, dit nog steeds eer bestrijden dan aanbevelen, is natuurlijk. Dit zijn dan Javanen, die jammer genoeg geheel ge-Europeiseerd zijn, en hun Oostersehe natuur ten deele hebben afgelegd. Juist daardoor echter kan men aan hun getuigenis niet de minste waarde hechten, en het is veeleer de Christelijke Missie zelf, die aan de Javanen op paedagogisch gebied den pols kan voelen, en kan aanwijzen welke methode hun 't leven tot rijpere en rijkere ontwikkeling brengen kan. Doch geheel datzelfde moet dan ook bij de Inspiratie der Heilige Schrift in aanmerking genomen worden. De Heilige Geest heeft zich steeds gericht naar den onderscheiden aard, die krachtens de schepping en de historische ontwikkeling, vooral na Babels torenbouw, tusschen het Oostersehe en Westersche leven zich vertoond had. Vandaar dat de werking der Inspiratie op andere manier toeging, toen een man als Paulus naar Rome, dan toen hij naar Ephese schreef, en dat evenzo de Inspiratie zich op andere wijs uitte, toen ze werkte in een Jesaja en Micha, dan later in een Ezechiel of Daniel. Dit nu hebben de critici die Daniel aanvielen, niet verstaan. Zelfen niet aan Inspiratie geloovende, en zelve in eigen persoon de bekeerende kracht van den Heiligen Geest niet ervaren hebbende, misten ze den zin en den smaak voor het mystieke en waanden op grond hiervan ook aan Daniel een maatstaf te kunnen aanleggen, die ten eenemaal niet bij Daniel past. Zoo min als een keurig mozaiek-toevenaar de problemen van het Pantheon kan doorzien, waren zij in staat om een hun geheel vreemde mystiek, die geheel Daniel's optreden beheerscht heeft, te doorgronden. Hoeveel zijn er niet, die de Moedermaagd van Holbein voorbij gaan, en alleen de Moedermaagd van Michel Angelo ideaal vinden, eeniglijk omdat de warmere vrouwelijke figuur hen boven de te sterk spiritueel getinte aantrekt.

En zoo nu ook is het hier. Zoo heeft men van critische zijde bedenking tegen Daniels echtheid op bedenking gestapeld. Men stuit op historische onnauwkeurigheden. Men acht dat Daniel, zoo hij waarlijk een profet des Heeren ware geweest, niet met zulk een hooge waardschatting van zichzelf zou hebben gesproken, als dit hier in dit geschrift voorkomt. Men acht dat er in dit boek verhalen voorkomen, die te ongelooft zijn om ze voor goede munt aan te nemen. Men brengt tegen dit geschrift in, dat er dogmatische voorstellingen in zijn opgenomen, die niet te aanvaarden zijn. Men merkt op, dat er woorden en maten en munten in voorkomen, die uit de Griekse wereld en niet uit het Oostersehe leven genomen zijn. Men is van oordeel dat de Chaldeeusche en Hebreeusche taal, die men hier te lezen krijgt, onzuiver is. En ten slotte zoekt men dit boek van Daniel zoo uit te leggen, dat het in zijn profetische taal niet verder reikt dan tot aan Antiochus Epiphanes, op wien het dan eeniglijk doelen zou. Op elk van deze punten nu zijn de inbrengers van deze bedenkingen te woord gestaan, en zulks wel door wetenschappelijk zeer hoogstaande mannen, doch die in de mystieke actie van hun gemoed rechtstreeks aansluiting genoten aan wat Daniel zelf bezielde heeft. Niet die critische aanklagers, maar deze geloovige geleerden verstaan Daniel. Geheel hetzelfde deed zich hier voor, wat men gedurig in het leven kan opmerken. Als een stroef, streng intellectueel met een teeder gemoedsmensch in contact komt, dan blijkt aanstonds, dat deze twee niet met elkander overweg kunnen. Ze zien de dingen

anders, ze denken anders, en vooral de samenvatting van hun indrukken is een geheel andere. Het resultaat is dan ook gemeenlijk, dat twee zulke mannen al spoedig geheel van elkander afraken, en elkanders omgang en verkeer eer schuwen dan zoeken. Meestal zelfs vonden ze het de moeite niet waard, naar elkanders betoogen, opmerkingen en antwoorden te luisteren. Ze passen niet bij elkander, en hun wereld van denken en voorstellen is een andere. Ook hier geldt 't daarom een wetenschappelijk strijd die nimmer zal zijn uit te maken. Wie zelf vreemd is aan de wereld van voorstellingen, gedachten en aandoeningen, die in Daniel aan de orde kwamen, zal nimmer voor de uitspraak van het geloof hier zwichten kunnen; maar ook omgekeerd zal wie geloof en met mystieke overmacht in de geestenwereld in werd geleid, eerbied voor de aanraking van het heilige kunnen hebben, die hij voelt dat hier plaats grijpt.

De eeuwen pleiten hier voor Daniel. Reeds in de vier, vijf eeuwen, die aan Bethlehem voorafgingen, was de indruk van Daniel zoo overmachtig geweest, dat de Christus en zijn apostelen er Gods getuigenis uit opvingen. Na de verwoesting van Jeruzalem is bijna acht eeuwen lang, Porphyrius dan uitgezonderd, in heel Christus' Kerk al wat 't boek Daniel ons bericht, voorwaartrecht aangenomen en geerd. En hier staat nu niet anders tegenover, dan dat sinds nog geen anderhalve eeuw, in een periode toen het ongelooft zijn verwoestingen begon, in van den Christus afwijkende kringen, de twijfel aan de echtheid van zijn geschrift allengs opkwam, voortdurend veld won, en nu ten slotte den doorslag gaf. In het oog vallend is het, dat de vijf der critiek ten deze reeds bij het eerste vers van Daniel's geschrift aan het raspen ging. In dat eerste vers toch staat te lezen: «In het derde jaar des Koninkrijks van Jojakim, den koning van Juda, kwam Nebucadnezar, de Koning van Babel, te Jeruzalem en belegerde haar». Zie hier nu aanstonds, zoo roepen de critici u toe, de historische onbetrouwbaarheid van dit geschrift. Immers Nebucadnezar is eerst in het jaar 605 v. Chr. tot Koning van Babylon uitgegroeien, terwijl Jojakim regeerde van 607—597. Wie dan ook eeniglijk rekening hield met die laatste belegering van Jeruzalem, die ten slotte tot de vernietiging van het Israëlitisch volksbestaan geleid heeft, zou moeten toegeven, dat het hier beweerde met de historie niet klopte. Doch wat blijkt nu? Dit immers, dat Nebucadnezar, reeds eer hij later tot den belissenden aanval op de heilige stad overging en haar positie te niet deed, enkele jaren vroeger een voorloopleg belegering tegen haar ondernam, en er in slaagde haar zeer scherp zijn moederheid te doen ondervinden, zoo in het rooven van veel uit den tempelschat, als door de wegvoering van ballingen, onder welke dan ook Daniel, met Sadrach, Mesach en Abednego behoord hebben. Dat de heugenis van deze twee belegeringen en het onderscheid tusschen beide later niet meer met zulk een klaarheid door de historie in heugenis werd gehouden, kan niet verwonderen; maar juist daarom is het te opmerkelijk, dat we hier in Daniel deze juiste en onderscheidende toedracht van het gebeurde met zulk een precisiteit vinden aangegeven, en blijft het alleen verwondering baren, dat Nebucadnezar reeds bij dat eerste beleg als «Koning van Babel» wordt ingevoerd, terwijl toch vast stond, dat destijds Nabopolassar nog de Koning in Babel was, en dat Nebucadnezar eerst na diens dood, alzoov bijna twee jaar later, zich de kroon op den schedel kon zetten.

Doch ook dit behoef ons niet op te houden. Nebucadnezar was destijds nog wel niet gekroond, maar hij was de kroonprins; en juist zooals thans bij Verduin de Drietsche kroonprins op het gevaarlijkste punt met het opperbevel werd belast, zoo is het uittienend te verstaan, dat ook Nabopolassar den toenmaligen kroonprins, en dit was toen Nebucadnezar, met het opperbevel over de militaire expeditie tegen Jeruzalem belast heeft. Vooral met het oog op het ernstig gevaar dat voor Babylon nog steeds van den kant van Egypte dreigde, was het alleszins zaak zoo mogelijk Jeruzalem en Juda dra aan het Rijk te verbinden, en het althans van Egypte af te zondren. Nu was Nebucadnezar, gelijk uit de geheele latere historie blijkt, een generaal en legeraanvoerder van eerste orde. Het was daarom volkomen begrijpelijk, dat hij doortastte, en dat Jeruzalem met Juda, al was het nog niet nominaal, toch feitelijk toen reeds onder Babel kwam te staan. De moeilijkheid zou alzoov alleen daarin schuilen, dat Daniel, om precies te zijn, had moeten schrijven: In het derde jaar des Koninkrijks van Jojakim, den Koning van Juda, kwam Nebucadnezar, de Kroon-